

HAZAI TÜKÖR

TÓTH BÉLA

ANDANTE

Ezek a rönkök megszólalnak. Amikor a tutajos valahol Romániában felült a vízre bocsátott, habokkal beszélgető szálfákra, nem tudhatta, mire szánják majd azt a magyarok. A fanémű hallgatagon szegődött az ember szolgálatára. A bölcsőtől a koporsóig valamilyen formában keze ügyében van, s csak néhány napi esz-közünk akad, amihez a fának ne lenne köze. A műanyagipar, vagy éppen a vas- és fémipar, amit teljessen famentesnek hinnénk, nem nélkülözheti a fát.

Ezek a rönkök megszólalnak. Nem valami túlvilági csoda hatására. Hiszen a mai ember régen nem látott csodát. Csodák nincsenek. De csodálatosan szép szakmák, törekvések, célok, szándékok, elvek, tárgyak, eszközök akadnak.

Ezek a rönkök megszólalnak a hangszergyárban. Lelket lehelnek az élettelen anyagba, s az megszólal. Nem az isten, az ember csippent egy darab lelket az élettelen anyagba, s az elkezd élni. Különben minden tárgynak van lelke. A gondolkodó ember viszi bele. Beleképzeli. Ócskatelepen elhajított ládapántnak, rozsdás szögnek, félpatkónak, leszerelt malom lendkerekének lelke van. Embertől kapta. Ember alakította, formálta, használta és dobta el.

A lelkes tárgyak leglelkesebbike a hangszer. Sok ezer év óta ott találjuk az ember féltett, belső életét szolgáló eszközei között. A hangszer az egyetlen szerszám, amely az ember belső világához férhet. Örömben, bánatban kapcsolódni tud a nem látható, gondolati-hangulati világgal.

Manapság öklömnyi betűkkel kiabáló viták hömpölyögnek szaktekintélyektől és laikus zenekedvelők irányából indulva arról, hogy mi a zene, a muzsika. Hogy van-e tartalma, funkciója. Természetesen — vita csak két vitatkozó tábor között lehetséges. Az egyik tábor, a modernnek tagadják, hogy valamilyen gondolatkeltező, nyugtató, érzélgésre ösztönző, gyönyörködtető feladata lenne a zenének. A másik tábor a hasznosságot, a gyönyört feltétlen zenei föladatnak tekintti. Olvasunk zenés műtettekről, és zenés fejésiátlag-emelésről, hogy a szélső határokat említsük a funkcionalisták táborából. Egy dolog azonban bizonyos. Minden eddigénél tömege-sebb igény jelentkezik napjainkban nemcsak a zene hallgatása, hanem a zene művelése iránt is. Az igényt a lét szüli. A zene az emberi tudat hajnalán vallási célokat szolgált. Később világi formákban fejedelmi udvarok gálans produktuma volt. Ma, napjaink minden pillanatában az embert körül fogja a zene. A gépek ro-bájában, amit a szakemberek zörejnek tekintenek, és nem zenei hangnak, a szél zúgásában, az eső csapkolódásában, a tv, rádió műsorában, vagy éppen a soha nem létező, abszolút csöndben — ott a zene. A képzeletünkben ott a zene. Sokszor akara-tunkon kívül indul el bennünk, akár valami hangszalag. Vagy azért, mert egy dalfoszlány elindítja bennünk a tekerceset, amelyről aztán leforog egy tegnap, vagy soha nem hallott dallamkép. És füttyüljük, dúdoljuk, vagy csak belülről halljuk a zenét.

A zenére tömegigény van. Nagyobbbrészt mindig passzív ez az igény, ugyanis csak a hallgatás iránt jelentkeznek. A kisebb rész az aktív, de azért az is tömeges, amikor az ember zeneigénye a zeneművelésig jut el.

Társadalmilag még kevesen elemezték és mérték, hogy miféle hatása van az emberre. Megvigasztalja, vidámmá, szomorúvá — ezen keresztül tevékenyé, jobbá, reménykedővé, emberebbé teszi. A zenehatás fokát nem tudjuk mérni. Az emberi gondolat, hangulat, a belső világ olyan régióiba hatol ez a kérdés, hogy a legfinomabb elektroenkefalográfok is durva eszközöknek tűnnek a méréshez. Dehát fontos ez?

Bizonyos vonatkozásban fontos lenne. Nagy szavak dobálása nélkül szólva, anynyit tudunk a muzsika hatásáról, hogy befogadása, befogadni tudása révén az ember jobbik énje nagykorúsodik. Talán idealista elképzelésnek tűnik annak a hite, hogy amíg az embernek szüksége van a zenére, addig az élet harmóniáit keresi a sokszor pokoli nagy diszharmóniában. S talán naiv hit az is, hogy amíg szólnak,

zengenek a hangszerek, addig, legalább addig ártó szándékút, emberelleneset nem gondolnak, nem cselekszenek az emberek. S ha nem is így, valahogy hasonlóképpen fogalmazhatnak az érdekeltek, amikor az igény megjelent a muzsikára, a hangszerre. Ezért szólalnak meg ezek a rönkök.

*

Némelyik fafajta üzembe érkezete után a hetvenedik napon megszólal. Ebben az időben a szárítás, a technológiai és pihentetési idők is bennfoglaltatnak. Van fafajta, amit nem lehet siettetni. Kényelmesen készülődik neki eljövendő pályájának, az emberi öröm szerzésének, egy teljes évig készül, szárad, pihen, mire megszólal.

A falánk fűrészek alá úgy emelik romantika nélkül a cipelő szabászok az anyagot, mintha kubikostaliczka gyártásához készülne. Mozdulataikban sem póz, sem öröm, sem bánat. A szertartást, amit kívülálló hajlandó beleképzelni zene iránti tisztelőben, itt el kell felejtetni. Reális fűrészek, reális emberek és hangok. Az előre föltételezett különleges elképzelésekből én mégsem könnyen ábrándulok ki. Azt hiszem, hangszert készíteni – nem akármilyen munka. Nem lehet akármilyen kézzel, kedvvel, hittel megcselekedni. Itt az előre föltételezett szakértelmen túl más, rejtett, belső, megfoghatatlan erők is dolgoznak még. Amikor érdeklődöm, nem mondom én ezt senkinek, de mindenütt: fában, emberben, szakmában és gépben ott érzek valami többletet.

A gépműhely fenyő, jávör, ében, dió, körte, mahagóni, gyertyán és okumé faféleségeket szab föl harminc fajta gyártástermekhez. Ezek: hegedű, brácsa, gordonka, nagybőgő és nyolc típusú gitár, dobverő, cimbalomverő, vonók és apró alkatrészek. Alkalmassági szempontból már itt válogatásra kerül az amúgy is nem akármilyen anyag. Bár...! Sok panaszuk van az anyagra. A kereskedelem a nyersanyag-elosztásnál nem veszi figyelembe a Hangszergyár igényeit. Ugye, mi óriási ország vagyunk, és annyi hangszergyárunk van (egyedül a szegedi gyárt húros, pengetős hangszereket), hogy annak szükségletét tekintetbe nem vehetik. Például: a Szegedi Falemezgyár, amelyik kiváló színfurnér termelőberendezéssel dolgozik, elláthatná első kézből a Hangszergyárt válogatott, nem nagy mennyiséget igénylő anyaggal. De ez így túl egyszerű és logikus lenne. A falemezgyár nem adhat helyben a helyben levő hangszergyárnak első kézből anyagot, hanem fölküldi Pestre, Pest leküldi Szegednek. De azt is hogyan? A szegedi Tisza Bútorgyárnak nagy tételekben olyan prima anyagokat, hogy azok például szekrényajtóbelsőkre is habos jávórt élveznek. (Ahol a legigényesebb vevő sem kívánja.) De a Hangszergyár ilyen furnérhoz nem jut. Rosszindulatból? Dehogy. Nemtörődömségből...

– *Lesz javulás?*

– Majd a gazdasági mechanizmus. Most idelökik, amit akarnak. Ez van, ezt kell szeretni.

Nem mennyország hát még a hangszergyártás sem. Az illúziót pofon vágja a valóság. Én azért hiszem, hogy még így is több ez, másképp csinálódik a hangszer, mint a koporsó.

– Hát másképp, persze, mert egy koporsó huszonnégy óráig szolgál, a hangszer pedig, ha jó, kiszolgál két-három generációt. És legtöbbször nem is az enyészet pusztítja el, hanem a divat.

– *Miféle divat?*

– Ha nem is olyan sűrűn változik bizonyos hangszer fölkapottsága, mint a női kalapoké, azért... Például negyven évvel ezelőtt szakszofon-láz tombolt, húsz évvel ezelőtt a harmonika hódított, most a gitár a menő. Persze az alaphangszerek tartják a formájukat. Hegedűk, kürtök, zongora meg a többi. Fejlődnek, javulnak, alakjukban megmaradnak eredeti valóságukban.

*

A szabászok főnökének elárulom, hogy a titkot keresem. Mert azt hiszem, már az első fogásnál, az első mozdulatnál belelopnak valamit az anyagba, amitől az a végén szólni tud. Fejét csóválja a művezető, kicsit megnéz, mert bár érti ő a tréfát és exasztalos létére látott, gyártott ő már egyet-mást az életben, de futóbolonddal ilyen közletről...

– Lélek? Gyártjuk, persze. Például a bőgőkészítés méretjegyzékében a hatodik tétel.

Előszedi a sárga jegyzéket, s beszél:

– Ebből áll a bőgő, tessék. Rezonáns fenyőfából: 1. tető; 2. alsótöke; 3. felsőtöke; 4. saroktöke; 5. kreifni (a káva belső erősítése); 6. lélek; 7. hátgerenda. Jávorfából: 1. fogólap; 2. húrartó; 3. csap; 4. szemöldök; 5. küszöb; 6. külső reifni; 7. gallér; 8. láb.

– Jó, jó, ezek az alkatrészek. S akkor kész?

– Mondjuk, a mi részünkről. Ha a gépműhely a felsorolt dolgokat összeszabta, a modellek után körülfürészeltte a tetőt, hátat, nyakat, és marógéppel, amennyire lehet, megmunkálta, mi készen vagyunk például a bőgővel.

– *De ezek még akkor csak darabok?* – teszem fel újra a kérdést, mert olyan sejtéseim vannak, hogy a lényeket szándékosan elhallgatja ez a fiatal művezető. Titokban azt gondolom, kicsit elgépiesedett, nemhiába gépekkel dolgozik.

– Én azt mondtam, hogy a gépműhely számára fejeződött be a bőgő. Természetesen még sok minden kell hozzá. Itt egy unalmas lista. Ez az anyagnorma:

B. b. anilín. Denaturált szesz. Színtelen nitrolakk. Nitrohígító. Lenolaj kence. Terpentin, Fekete táblalakk. Bőreny. Gipsz. Amikol F. K. C. Rozsliszt. Szalmiáksó. Horganyozott vashuzal. Tizenhat db facsavar, 8 db vasszeg. Bőgőgép (spanolókulcsok). Bőgőhúr. Tus. Fekete nitrolakk. Háziszappan. Benzin.

Hogy szállításra készen álljon a csomagoláshoz:

Kalappapír. Csomagolópapír. Hullámpapír. Zsinór. Huzalszeg. Láda. Sárga festék. Terabin.

– De ekkorra már meg is címeztük a küldeményt. A címzésnél hatféle sablont használunk. Szovjetunió, Anglia, Amerika, Dánia, Svédország, Kuba.

– *De ez még eddig csak anyag. Hol az ember?*

– Ja, az ember. Körülbelül 1200 részművelet játszik össze, amíg a bőgő elbrum-mantja magát. Minden részműveletnél belemágnesez az ember magából egy piri-nyót. Van olyan művelet, amelyre 4,6 percet ró ki az időnorma. Némelyik ember tehát nem egészen öt perc alatt visz a bőgőbe egy leheletnyit magából. Mert bele-visz. Vele él addig, hozzáad, jobbá, szebbé teszi. Így lesz lelkes a hangszer. Ugye, most a maga kedve szerint beszéltem.

– *Kitalálta, mit akarok?*

– Már volt szerencsém korábban valami helyi írófélével hasonlóról beszélgetni. Az is a lélek után lühegett. Az valami olyasfélét képzelt a lélekről, hogy az a legfontosabb része a hegedűnek. Hogy, amíg azt bele nem tesszük, hát a hegedű nem is hegedű, csak valami fadoboz. Amikor a kezébe adtam a lelket, lecövekelt a lába. Mi a lélek? Nem tudom, mit képzelnék maguk a lélekről? Nálunk a lélek kézzelfogható matéria. Fürészeltető, esztorgályozható anyag. Mi van ezen megütőkőzni-való? Maguk is örökké a lélek alakításán, finomításán buzgólkodnak. Maguk a lélek mérnökei, aztán ha kezükbe adunk egy lelket, holmi egyházas révületbe esnek. Hát soha nem volt még az önök kezében lélek? Ha akarja —, persze igazgatói engedéllyel, mert anyagot az üzemből kivinni tilos —, de én közbenjárók, hogy legyen magának akárhány lélek az asztalán, vagy a szobája falán. Mi a lélek minálunk? A tetővel azonos sűrűségű rezonáns fenyőből szabott szögletes léc, amit az esztergályosok egy tolással kerekre gömbölyítenek. Mi ezután bőgő, cselló, brácsa és más méretű hegedűnek megfelelően fölszabjuk. A lélek a végszerelő műhelyben egy fogas végű vaskanállal az „F”-lyukon át kerül be a helyére. A tetőn belül levő gerenda és a lélek együttesen óvják meg a hangszert attól, hogy a hurok nagy nyomása be ne törje. Ez a feladata. Remélem, nem haragszik, hogy csúfolódtam. Én, tudja, a kezem után élő ember vagyok, nincs szükségem arra, hogy bárkinek szépeket mondjak, mert nagyon jól megvagyunk mind a ketten anélkül, és nem is azért mondom, de megfigyeltem, hogy egyik-másik ember idealista, a másik realista a lélek megítélésében. És ha van — mert van a mi hangszereinkben lélek —, az nem az „F”-lyukon keresztül költözik bele, hanem minden munkafogás során. Így elfogadom. Mondom, a korábban említett kollegája azt hitte, és azt is várta, hogy míg két-három ember nagy ceremóniákkal hangszerbe helyezi a lelket, addig a fél üzem ministrál hozzá.

– *Beszéljen a szakmájáról.*

– Asztalos voltam. Az itteni szakmunkások zöme asztalos volt. Az olyan szakma, tudja, hogy a szaktársak közül kikerült már a történelem során kalapácsos gyilkos is, és Munkácsy Mihály is. Amúgy mit mondhatok az itteni munkáról? Látszik, mit csinálunk. A rönk bekötött zsák, amikor idekerül. Mi szétfürészeltjük, akkor látszik, mi lesz belőle. Minél próbábbra szabjuk, annál inkább kiderül, melyik felel meg a célnak. Mi tartunk elsősorban bírálatot az anyag használhatósága fölött. Egy köbméter fának a 42 százaléka jó nekünk, a többit arrébb lökjük. Csomós, szurkos, repedt anyag már a fürészelés után kidobódik. A hangszer nem viseli el a hibás alkatrészt. Amit arra ítélünk, hogy hangszer legyen, nézze ezt a száradni összerakott máglyát, mintha örülne, olyan szép. Ez az anyag 90 százalékig biztos, hogy hangszer lesz. Persze, a további munkálat közben 10 százalékáról kiderül, hogy hasznavehetetlen.

A méretre vágott anyag mesterséges szárítóba ballag. Hatvanfokos melegben ülnek megfelelő ideig. 3–6 hétig. Azután nyakat, hátat, vonót, s egyebet kanyarítunk

belőle. Itt nálunk a fűrészelés után már látszik, hogy melyik darab minek készül. Mi sorsdöntő formát adunk az alkatrésznek. Itt adjuk meg a formát a hegedű, gitár, brácsa és a többi alkatrésznek, amely egyúttal olyan ítélet is, hogy másfajta hangszer abból már nem lehet.

A gépműhelyben olyan aprólékosan megmunkáljuk az anyagot, hogy miutánunk a kézi műhelyekben már csak „a felpucolás” következik. A szobrászati másológépek a hegedűfeleségek domborított részeit kopírozzák egy meghatározott sablon után százával. Az említett sablont egy okos fémszemölcs letapogatja, s annak hajlatait vízi át egyszerre hat darab megmunkálendő anyagra. A nyak- és csigafarész, a gitár- és szitén ezzel a másológéppel kopírozzuk le. Nagyon sok emberi erőt megtakarítunk vele. Hatvannégy telén szerelték be ide, de még készen sem volt, a rádió a reggeli hírekben bementte. Ezt a hírt hallotta egyik csigafaragó munkásunknak a felesége. Nagyon megjegyezte magának. A hírközlés napján azt mondja hazaért férjének az asszony: Pajti, nyomás vízért a kútra, hordjad a fát! — De osztja ám a felesége a parancsot... Az ember meg zsobékol, hogy milyen fáradt, sokat kell birkózni azokkal a nagy nyavalyás bögöcsigákkal, mire megformázza az ember anyyira, hogy csiszolóasszony kezére adja. Ne beszélj, így neki a felesége, ma hallottam a rádióból, hogy sok erőt megtakarító másológéppel marják elő nektek a csigákat. Hát mire akarsz a megmaradt erőt felhasználni, ha nem arra, hogy nekem segíts?

Mitőlünk a kézi műhelyekbe kerül az anyag, ahol leszelítik róla a fűrészfogak a marógépek nyomait, de majd az ottaniak elmondják, mikor, s hogyan lopják bele a maguk tudását a hangszerbe.

A gépműhely fölött hosszú teremben faragnak a csigametszők. De dolgoznak itt még csiszolóasszonyok, bögőnyakazók, bögőpucolók, „F”-lyukazók. Itt már több alkalom adódik a szóváltásra, hiszen sem az éhes gépek sivitása nem zajong, se másfajta zaj nem korlátoz. Finom bunkók kopácsolása, vagy csak kézzel, ütés nélkül dolgozó vésők zizzenése hallatszik. Tizenkét ember dolgozik: kettő csigát farag, egy hegedűbrácsa-csigát, kettő bögőt pucol körül (festés alá előkészít), egy „F”-lyukat farag, kettő gitárfődelet mélyít, három asszony vonót, cimbalomverőt, gordonkát csiszol. Egy fiatal férfi a másológép által használt angol brácsa prototípusát készíti. A tizenkét ember közül nyolc férfi, a nyolc férfi közül öt 30 éven aluli. A 30 éven aluliak közül két férfi már itt, a hangszerben tanulta a szakmát. Hangszerkészítő segédek. Mindketten faluról szegődtek ide tanulónak, itt szabadultak.

A kilenc férfi közül egy ismerős is akad. Vele az Építők repülőmodellező műhelyében találkoztunk először tavaly szentkarácsony éjszakáján. Ezt azért tudom ilyen pontosan, mert a mondott időben arra vitt az utam. A modellező műhely ablaka világított. Föltűnt. Gondoltam, kutya legyek, ha meg nem nézem, mert az az ember még megátalkodott egy modellező lehet, aki ilyenkor sem nyugszik. Ő volt. Karácsonykor, este kilenckor vontatócsörlőt „kókányolt” a modellezőknél. Kérdeztem tőle, miért csinálja? Úgy emlékszem, azt válaszolta, versenyre készül. Mit szól otthon a család? Már szidnak otthon, mondta ő, de azért béke ünnepe ez, hogy meg is béküljenek. Most mást kérdezek tőle:

— *Ki itt a Jani?*

— A faragók közül?

— Mondjuk, igen.

Vésővel bök egy gondosan csigázó, masszív dolgozóra. Eléje állok.

— *Mióta?* — kérdezem a mutatott férfit, mert azt hiszem, legalkalmasabb így indulni, bizonyára emberemlékezet óta ezt csinálja, s tetszhet neki a kérdésem. De az nem siet a válasszal. Megnéz.

— Pár éve.

— *S azelőtt?*

— Azelőtt hosznik voltam a MÁV-nál.

— *Azelőtt?*

— Azelőtt péksegéd voltam a kenyérgyárban.

— *Ha már ilyen érdekes görbékben kanyargott az élete, hadd kérdezzem tovább: és azelőtt?*

— Katona voltam a háborúban. De a fronton is pék. Azelőtt pékinas voltam. És azelőtt árvaházi gondozott. Se apám, se anyám nem ismertem.

— *Hogy jutott ide?*

— Néhány évvel ezelőtt, még pék koromban különösen, ha a fűtés és a dagasztás között akadt időm, szerettem rajzolni meg faragni. Munka után is szívesen faragcsáltam. Díztárgyakat, persze teljesen a magam gyönyörűségére, az idő agyonbunkózására. Gondolhatja, a túlsó világban árvaházi gyereket nem kényeztettek el. Rideg nevelésben volt részem, nem is érzékenyülök el valami könnyen, de titok-

ban, amikor kezdődött a gusztus bennem a faragásra, mindig azt gondoltam, hogy ezeket a tárgyakat, mert már elég sok van belőlük, majd odaadom valakimnek. Apámnak, anyámnak, testvéremnek. Eddig nem volt hozzájuk szerencsém. Néha most is furcsa, hogy nincsenek, én meg vagyok.

A pékműhelyben a MÁV „háztól házig” szállítói hordták a lisztet. Néha órákat elpísmogtak a lerakodással. Inaszakadtig dolgoztak egy-egy kocsi teherrel. Én, ha időm volt, kedvtelésből is bedobáltam a terhet. Volt abban legényes virtus, meg valami más. Nehezen mondom ki, talán jószág. Sajnáltam némelyik gebe embert. Ha ismerős volt, mondtam is neki. Ej, maga sem sokszor henteredik az asszony mellé. Hanem ezek a MÁV-osok hívtak maguk közé fuvarozni. Azt mondták, kétszer annyit adnak, mint a pékségben. Beálltam. De a pepecselő faragással nem hagytam föl. Sőt, akkor kezdtem csak igazán. Valahogy egészen jólesett munka után neki-ülni és döfködni. A szabadtérin a Hány egy jelenete megtetszett, felvázoltam, elkezdtem faragni. Szerszámokat csináltam hozzá. A vésőket, mert pici figurákat faragtam, tükből készítettem el. Aztán neki. Egy egész jelenetet felvéstem a kazetta tetejére. Tetszett. Készen is. Nem minden munkámmal vagyok így. Mondom, ez olyan szép, le kellene lakkozni. De ha ecsettel kenem, vastag lesz rajta a réteg. Nagyjából ismerős voltam a hangszergyárban. Ide is szállítottunk anyagokat. Eszembe ötlött, hogy dukkópisztollyal kellene lefújni a faragványomat. A festők morogtak, hogy ők nem vállalnak maszek munkát, dehát azért hagyjam ott. Egy idő múlva mentem érte, azt mondták, készen van, de majd a mérnök adja ide. Gondoltam, elmar a mérnök, amiért maszek munkára csábítom a gyáriakat. De a mérnök azt mondta, ha én csináltam a dobozt, szálljak be hozzájuk. Mondom, minek? Azt mondja, szobrásznak. Mondom, mit kell itt csinálni? Azt mondja, hegedűcsigát. Azt sose csináltam. Azt mondja, majd bejelövek. Nem akarom részletezni. Megkóstoltam, megtanultam, felszabadultam. Itt vagyok. Nyolc csiga egy nap. Nem nagy holláré. De az élet sem az. Mostanság, hogy egész nap faragok, otthon nem ízlik úgy ez a munka, mert nem jelent változatosságot. Amíg csak bolondériám volt a faragás, hajszoltam. Most, hogy a kenyérem keresem vele, csak ritkán nyúlok hozzá. Az embernek más bolondériája támad. Mi iskola-, gyakorlóhangszereket készítenek. Persze, olyan áron is adjuk. A fejembe vettem, hogy addig nem nyugszom, amíg mesterhegedűt... Miért, csak a píce, motor lehet a hepp? Nem henecegek én ezzel. Készíték olyan hegedűt, ha azt valami nagynevű szólista megkóstolja, megkívánja. Nem tudom, miért fontos ez nekem, de ezt megvalósítom.

*

A teremben csiszoló asszonyokhoz valahogy nem jön meg a szavam. Talán, mert túlságosan dolgukkal elfoglalva ülnek, úgy tűnik, valami láthatatlan körben. Ki nem tekintenek belőle. Látás útján való tapasztalatom azt súgja, ezeknél mindennél fontosabb, hogy a vonók, verők szelíd hajlatainak bármely pontja találkozzék kezük áramával. Ám lopva, amikor ebédhez csöngetik el őket, kézbe veszek termékeik közül néhányat. Simák, mintha csontból lennének, hideg, hűvös, asszonyszagú a fogásuk. Így tudom meg, hogy a jó hangszerhez az asszonyi gondból, melegségből, simogatásból, illatból is kell egy pirinyócska.

*

A faragóműhelyből csendes kis terembe nyílik az ajtó. Az első kép minden idegen helyen legélesebb az emberben. Egy asszony gázlángon hajlítja a hegedű kávodarabjait, amiket a szomszéd asztalnál dolgozó férfi rögtön értelmes egészse enyvez össze. Darabokban is él valahogy az ember képzeletében a hangszer, akár az embrió az anyaméhben. De a darabokból összeállva, csak egy méterrel arrébb már fölmutatja magát az anyag. Itt már hegedűformája van. A sablonokból kikerült kávékra ráborul a tető és a hát. Sűrű, csavaros szorítóknak szárad. A száradási idő — pihenési idő is egyúttal. A tegnapi enyvezett hegedűk tetőrészét színes furnércsik-dísszel látja el a következő asztalon egy fiatalember. Innen még a csiszolók kezébe vándorol a termék, ahol festésre alkalmassá teszik a hangszer. A többi helyen is feltűnt, hogy ezt a munkát nem lehet rutinból, csukott szemmel elvégezni. Ezt szemmel kell tartani, de még szinte a kéznek is szeme van. Amit a szem nem lát, azt az ujjak tapasztalata közvetíti az agynak. Itt tizedmilliméterek is számítanak. És nem is csak a szépségigények szempontjából. Ennek a teremnek külön hangulata van. Nincsenek ugyan tilalmi táblák kiaggatva: „Beszélgetni tilos!”, mégis úgy érzem, bármiféle röpke kis szó szabálysértést jelentene. Ők sem beszélnek, nem tekintenek el a munkájuktól. Minden mozdulásuknak előre tudott célja van. Nagyon oda kell figyeljenek.

*

Egy férfi jön kívülről. A polcokról leemel ölébe 10 darab „pucolni való” hegedűt. Elindul a rakománnyal. Ezt az embert, úgy vélem, ismerem.

— *Hol találkoztunk?*

Gondolkodás nélkül válaszol.

— Ruzsajáráson, 59 telén.

— *Úgy van. Agitátorok voltunk.*

— Rég volt.

— *Rég.*

— *Látja, a hajam is elment azóta. Ezért nem akart megismerni.*

— *S hogy él? Mit csinál? Mit akar? Miben hisz? Mit szeret? Mit utál?*

— Nem sok ez egyszerre? — löki vissza a kérdést. — *Igaz, azóta sem találkoztunk. Nézze, háromkor lefájnak, lépjen el hozzánk. Az a legtisztább. Éppen egyedül vagyok otthon. Az asszony üdül az anyósnál a gyerekekkel. Hát a miénk a világ. Megfelel?*

*

A lakásban első pillantásra szembetűnik a két ablak közé akasztott rézfúvó, ahol sok más háznál menyasszonyi fátyolt őrizgetnek üveg alatt, vagy gipszből préselt, lila palástú Máriát, sztaniol papírral ékitett házi áldást. A réz csillogón hallgat a falon. Alatta két gitár, szinte hivalkodóan mutogatja magát: ide süss! Egyik hagyományos, a másik elektromos.

— *Le sem tagadhatná, hol keresi a kenyerét.*

— Van harmonika is. Tudja, ha együtt a család, egész zenekart alakítunk. A fiam az elektromost érti. A lányomé a hagyományos. Én a rézzel bajlódok, de maholnap a harmonika már jobban megy. Valamikor társadalmi zenekarban váltva játszottam rézen, vagy harmonikán. Ma nem kell. Már odakint. A fene tudja, mi kell. Jóllakottak vagy éhesek, maguknak valók, mit tudom én, milyenek lettek az emberek. Pedig én szerettem társadalmi életet élni. Persze, nem nagy lábon. A gyalupadtól nem tántorodtam el soha. Mikor az esti gimnáziumban az elidegenedésről beszélt a tanár, úgy zárta a szavát, hogy az egy nyugati nyavalya. Hogy ez afféle társadalmi jelenség, mint a mezőgazdaságban a kolorádóbogár. Es most — mintha mi is benne lennénk. De talán menjünk sorjába. Megjegyeztem a kérdéseit. Az első úgy szólt: mit csinálók? Hangszert. A cégnél vagyok kilencedik éve. Elcinte mindent csináltunk. Kisbútort, koporsót, dekorációt, franckarikát. Öt évvel ezelőtt profilt kaptunk. Ez a hangszer. Itt aztán voltam én már szabász, sablonkészítő, bögönyakazó, de hadd ne soroljam. Dicsékvés nélkül, vagy húsz fajta munkának specialistája vagyok. A pirinyótól a nagyig. Hogy mi a pici munka? Mondjuk, a hűrtartókba fűrésszel bevágni a drót helyét. Még a mit csinálókhoz tartozik a kereset. Kettőezerszáz körül mozog. Van Szegeden egy széltében elterjedt szólas. Azt mondják, ha keresetről beszélnek, hogy lopni nem járok, mert félős vagyok, koldulni nem ülök a templom küszöbére, mert szégyellős vagyok. Így aztán. Ennyi a fizetésem. Mit akarok? Lehet, hogy frázisnak tűnik, manapság annyit mondják. Embert akarok nevelni a kölykeimből. Hogy milyen embert? Nem hitványabbat, mint én. Tudom, minden szülő azt akarja. Hogy neveljük? Nem dumával. Én most tudom, apám merre hajtott engem. Alig szólt hozzám. Csak vezényszavai voltak. Gyere, nézzed, csináld. Együtt dolgoztunk. Az öreg inaszakadtáig tudott dolgozni, s igyekezett mindenben példásnak mutatni magát. Hát valahogy én is így terelgetem a fiamat. Amikor ő a nappali gimnázium második osztályába járt, nekiugrottam negyvenéves fejjel a tanulásnak esti tagozaton. 63-ban véletlenül egy napon érettségiztünk. Ő az anyjának jött szerenádozni, és az asszonymak. Itt találkoztunk az ablak alatt. Az egész utca velünk mulatott, mert kihoztuk a hangszert, és belevertünk az elevenbe. A legszebb emlékem. Felszabadult már a kölyök. Divatos szakmája van. Autószerelő. Van az üzemükben egy jó zenekar is. És melőzik. Nagyon selejtesnek érezném magam, ha puhább embert émellytettem volna belőle nálam. Mert sok szülő elpuhítja a gyereket. Engem megedzett az öregem, én is keményítem a fiút. Persze, más világ volt az.

— *Él az édesapja?*

— Él, hogyne. 65 éves, de még egy foga nem hiányzik. Azt mondja, elharapná a vasvilla ágát.

— *Mit csinál?*

— Apám? Kossuth-díjas éjjeliőr.

— *Nem értem.*

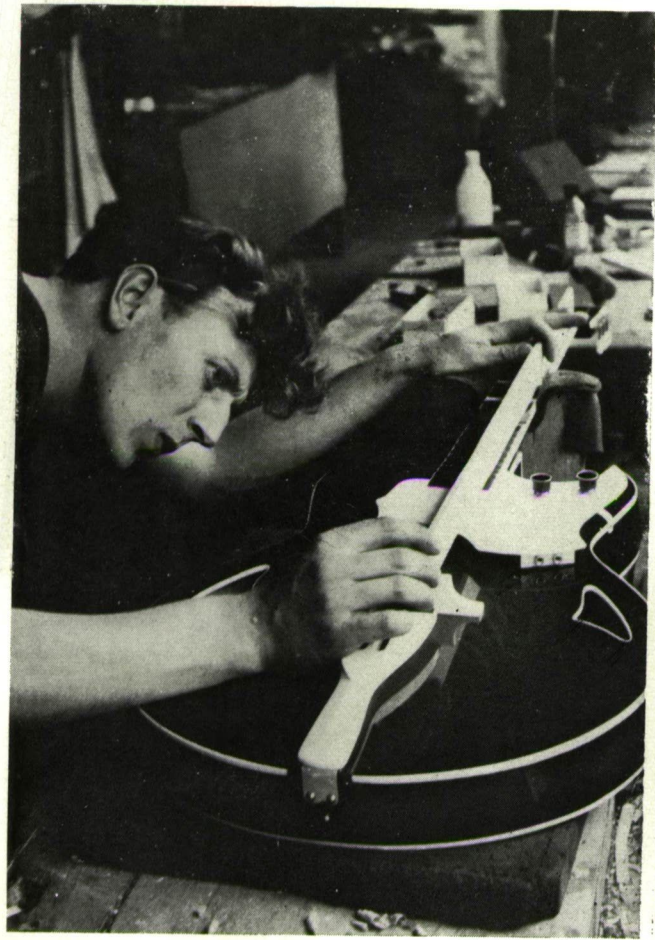
— Nem viccelek. Tsz-elnök volt. Ott kapta a díjat. Nyugdíjba ment. Adtak volna neki bizalmi munkát. Raktárt vagy hasonlót. De az öreg azt mondta: ne kivételezzetek velem, az anyátok istenit. Úgyse sokat tudok már aludni.

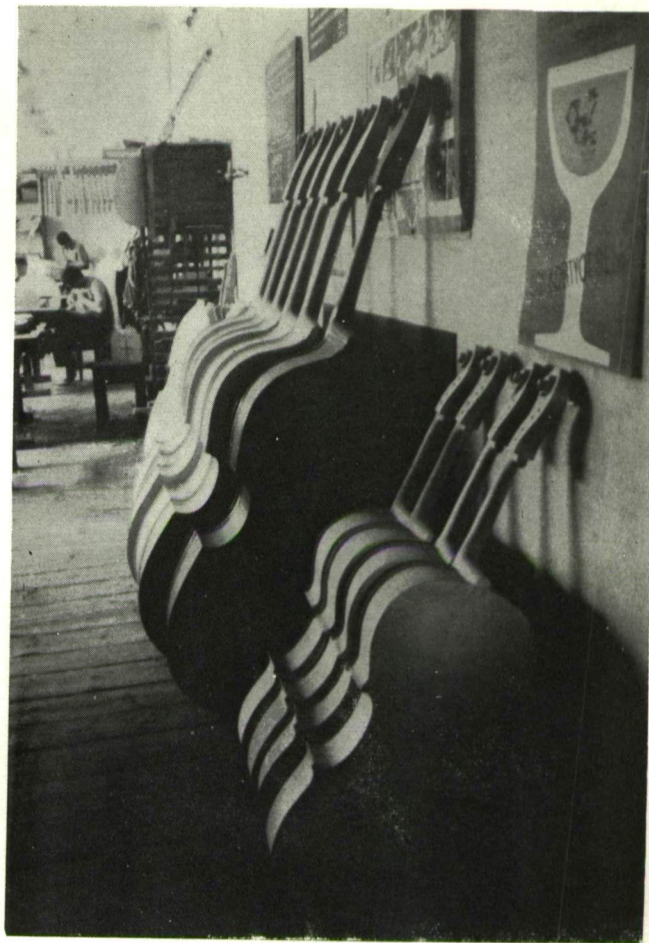
A bögő „körülpucolása”

Hegedűk — lányok

A végszerelő műhelyben

Festés előtt

Mi a célom? A lányomra már kevesebb gondom van. Lassan fölcseperedik ő is. Az anyja többet tud neki mondani, mint én. Vele pajtáskodik, vele suttog fél éjszakán, már én alszom egyet, ők még beszélgetnek. Pár év múlva szárnyukra eresztjük őket, aztán megint kettesben maradunk az asszonnyal, mint újházas korunkban. Hát úgy, a nagy akaratok közül ezt akarja az ember, hogy a gyerekét szépen a helyére igazítsa az életben. Azután sem ülök ölbe tett kézzel, mert előlne a tétlenség.

Sorra tudom a kérdéseit, talán azért, mert réges-rég nem szóltak már énhozzám efféle ügyekben. Miben hiszek? Ugye, így kérdezte? Hiszek a mi társadalmunkban. Még akkor is, ha ez manapság, hogy mondjam, nem olyan nagyon divat. Most az a divat, hogy nem hiszek. Nem tudom, miért van, de úgy látom, sokkal jobban hiszünk mi a kívül levő, kívülről jövő dolgokban, mint saját magunkban. Alig merem kimondani, magának megsúgom, ha mi összejövünk néha, olyan emberek, akik koruknál fogva ismerik a múltat, s felnőttek már az innenső világban, szóval akik tulajdonképpen a vállukon hordják a mi világunk sorsát, hát furcsa kérdéseket dobálnak fel. Az egyik haver, aki úgy gondol, mint én, azt mondja, nem megyünk mi, komám, semmire, mert olyan gyerekes túlzásaink vannak, hogy az még a nagyon gazdag tőkést is a földhöz vágná. Már benőtt fejlágúak voltunk, amikor olyan kemény fegyver fordult a pazarlás ellen, hogy akár egy esztergakés-, vagy géptörés is a rendőrség szállt ki az územbe, megnézni, nem az ellenség keze motoszkal-e az ügyben. Hát ez túlzás volt, kétségtelen. Most? Az építőiparban, úgy nézzük, haszontalanul elkallódik annyi matéria, hogy szinte még egy házat fölhúzhatnánk belőle. Ki szól ellene? Én tudom, népszerűtlen – kényelmetlen dolgokat szemébe mondani az embereknek, de hát a szélsőségek között valami járható utat kell keresni. Hogy mit akarok én ebből kihozni? Valahogy a kiskorúságra jellemzőek ezek a túlzások. De hát hol is tanultuk volna meg? Mi eddig nem járhattunk a saját lábunkon. Soha nem mondhattuk: ez a mienk, a mi gondunk. Bele kell nőni a lehetőségekbe. Gyanítom, hogy majd beleizmosodunk, csak nagyon lassan megy. Én tudom, könnyebb volt gyárat államosítani, földet osztani, rendelet kellett hozzá, hatalom. Most millió apró munka van előttünk. S nem várt, nem látott akadályok lépnek föl. Politikaiak is. Egyszer mi, kommunisták vagyunk mindenért felelősek, ami ebben az országban történik. Most ösznépi felelőség van. Hát csak bámulok. Ki miért felelős hát? Egy csomó ember nem akar felelős lenni. Azt mondja: mi közöm hozzá. Egy csomó ember, aki felkészült a felelőség vállalására, csak nagyon kicsi dolgokban felelős, amiből arra a következtetésre jut, hogy nincs szükség rá. Sok kommunistát ismerek, aki ilyen elképzelésekben él. De hát majd csak benő a fejünk lágya? Sokszor úgy tetszik, most világosabb a társadalmi helyzet, mert nem kell minden hónapban országos politikai gyűléseken szakaszonként szájba rágni, merre megyünk. Más oldaláról nézegetve, sokszor magam is azt hiszem, áttekinthetlenebb a társadalmi helyzet, mint régen. Hogy minek egy asztalossegédnek a társadalmi helyzetet áttekinteni? Hogy miért ne csak a műhely négy falát lássa az asztalossegéd, ahogy ötszáz évig az szokásban volt. Nem, kérem. Éltünk mi sötétségben eleget ahhoz, hogy igényünk lehessen a látásra. Én innen akarok nyugdíjba menni, a Hangszerből. Ha látni akarom a társadalmi helyzetünket, nem valami közvetlen hasznosság szempontok irányítanak. Se politikusi, se valami más vezéri szerepre nem török. De másképp eszem a krumplilevest, ha estére kelve megtudom, mi van Vietnamban, s az ottani dolgokból a ránkhárulót is kiejtem. Másképp alszom, ha tudom, hogy az eső ellenére, valahogy mégis betakarítjuk a gabonát. Az egyes embereknek ma már van igénye, ideje, ereje, hogy a világ kérdései érdekeljék. Arra is, hogy felelőséget érezzen értük.

Éjszakai munkásörsegen sokat rágódunk mi a helyzetünkön. Ott aztán fölkerül minden. Föllazítás. Van, aki megrázza a fegyvert, hogy minket aztán hússzor annyi dollárral sem lazítanak fel. A másik már bölcsebb: Nono, pajtás. Az életben ellenünk jöhet annyi minden, aminek puskával eléje állni nem lehet. Hát akkor adjuk meg magunkat? Nem erről van szó. Meg kell keresnünk és találnunk minden problémának a megoldásához illő eszközt. A fölbujánzott hiteltelenség ellen. De akkor mi ér valamit? Az őszinteség. Még mindig nem vagyunk elég őszinték. Még mindig nem mutatjuk, lámpázzuk meg eléggé a bajokat. Amikor tévét vettünk, kamaszodó volt a fiam. Az első nyikánástól az utolsóig rajta csüngött, éjszakára is alig tudtuk levakarni a készülékről. Ennek révén sok vonatkozásban tájékozottabb volt a világ dolgai felől, mint én. De évek kellettek ahhoz, hogy elhitesseem vele, mi szegényebb ország vagyunk, mint Amerika. A tévé mindennapos hírei: üzemet avatunk, új gépeket állítunk be, új városokat építünk, ragyogó árukat küldünk külföldre, téeseink tele vannak termékekkel, gazdagon fizet a mezőgazdaság, külföldi vendégeink dicsérő nyilatkozatokat tesznek eredményeinkről. A kölökben ez úgy állt össze, hogy imádkozzanak az amerikaiak, ha mi türelmesek vagyunk velük. Jó,

én nem mondom, hogy tagadjuk le eredményeinket. De ne csak mindig a napos oldalt mutogassuk, hanem mondjuk meg, hogy ez még nem a paradicsom. Muto-gassuk meg a hibákat. Mert az emberekben nagy összeütközést vált ki ez a féll-dalasság. Miért nem mutatjuk meg a sebeinket? Miért nem mondjuk meg: becsüljük a meglevőt, mert nem vagyunk jóléti állam. Mintha a pazarlás is ebből a félloldalasságból következne. Van elég, kint hagyják a cementet, majd az új lábatlani csinál másikat. A hitetlenség is innét szopja a tejet. A tévén láttam, hogy van ez meg az az áru. A valóságban pedig nincs. Ellenben, ami külföldön van, az igen. Az aztán döfi. Ott minden jó. Még a külföldön élő magyar is magyarabb, mint a hazai. Pedig gazdagodunk. Sok mindenünk van. Becsülni kellene. Mértéktartónak megtanítani az embereket. Megtanítani magyarnak lenni. Ne köpd le magad! Nem vagyunk mi különbek más nációnál, de alábbvalóak sem. Még nőnünk kell. Bele-nőni a szép, nagy szabadság lehetőségeibe. A lehetőség és a biztosíték is ez. Van lehetőség. Ezt sokan nagyon sajátosan értelmezik. Valószínű, én is úgy. Szerintem nem Amerika a korlátlan lehetőség hazája, hanem Magyarország. Ezt sokan tudják és élnek vele, mert sok embernek nem az a törvény, ami nekem. Hazardíroznak a lehetőségekkel. Duskálnak. Van lehetőség lopni, csalni, hazudni, pénzt szerezni laci-betyár úton. Miért, én nem hagyhatnám itt a gyalupadot, és valami kis félredugott pénzzel nem kezdhethnék valami üzletelésbe? Ma akármibe kezdene az ember, mindennek volna kereslete. Dehát az embernek belső, tiszta törvényei vannak. Elvei. Nem a magam külön, kétszobányi szocializmusát, kommunizmusát hajszolom, ha-nem a szocializmust, kommunizmust.

Ebben hiszek. De egyúttal mintha arra is valami válaszfélét dadogtam volna, hogy mit szeretek, mit utálok. Mert ahogy én magát ismerem, nem aziránt érdek-lődött ezekkel a kérdésekkel, hogy milyen ételeket szeretek.

*

A gitárkészítő műhely mesterével nem időzünk azon, ki vagyok, mit akarok. Több mint húsz esztendeje ismerjük egymást. Lehet, hogy barátok is vagyunk, bár a barátság kritériuma szerint ahhoz rendszeres találkozásra, véleménycserékre, bi-zonyos kérdésekben való azonos nézetekre lenne szükség. Nem találkozunk rend-szeresen és nem egyeztetünk nézeteket. Mit változhat az ember húsz év alatt? Öregebb lesz, bölcsőbb. Megkopaszodik, megöszül a természet akarata szerint. Az én barátom mégcsak nem is kopaszodik. Fekete hajába itt-ott ezüst azürccsikt. művészkedett bele az élet, ahogy itt rakják a jávor díszítő csíkot a nagybögők. szélébe. Jókezü, műbútoros „János” volt. (Minden asztalossegéd János.) Most mű-vezető a gitárkészítőknél. Előbb ketten csinálták még a dekorációs vállalat égisze-alatt. Aztán négyen, aztán tizen, aztán... egy egész üzem. Háromezer darab gitár körül mozog az évi termelésük, de éppen a kétszeresét is megtermelhetnék en-nek, ha...

— *Ha lenne anyag?* — türelmetlenkedek a kérdéssel. De ő nem siet. Húszéves, világra éhes asztaloslegényeké voltunk mi ismeretségünk elején a komával, de ez a megfontolt, el nem sietett válaszadás úgy lebbenti félre akkori emlékeimről a leplet, hogy egy pillanatra beelátok kettőnk múltjába. Háború volt, elsötétítés, tél, hideg. Úgy emlékszem, műhelyünkbeli politúrozó lányokkal beszélünk meg randevút a rókusi tornacsarnoknak által levő Aranykalász, Aranytrombita, vagy Aranybárány? — már nem tudom pontosan, milyen nevű vendéglőben. Vendéglő? Kocsma volt az, butik, még lefelé kellett benne lépni. Fájront után ott leszünk. Az akkor hat óra után jelentett. A komával a Kossuth Lajos sugárúton találkozunk. Hosszú, fekete sorokban kísérték a zsidókat a rókusi állomásra. Katonák, rendőrök körülöttük. Lassan, érthetetlen morajjal, csörömpöléssel vánszorgott ez a tömeg. Mint egy temetési menet. Apró, nem látható gyerekek sírtak, edények csörömpöltek, s leghátul tolokocsikon gurítottak három nyomorék zsidót. Tudtuk, hogy kik ők, de hogy hova, miért viszik őket, azt nem. Világra éhes, keveset látott, tiszta fiúk voltunk mi, s épp ezen a napon csintalan gondolatokkal készültünk a nálunk idő-sebb politúrozó lányokkal kocsmazni. Azok már ott is voltak, hiszen mi elbámész-kodtuk az időt a sugárúton. Italt kértünk, kihozták, megittuk, fejünknek ugrott. Nem beszélünk mi össze a komával, hogy visszakozt csinálunk. De akkor este-jök maradtunk. Hazakísértük a lányokat, szótlánul vackoltunk meg az asztalos-műhely plafonágyába, s úgy feküdtünk le tisztán, ahogy húsz év óta mindig. Pedig el akartunk kárhozni. Már nagyon akartunk szabadulni a tisztaságunktól. Ez csak egy kép, ami addig jelenik meg, míg várom a komám válaszát.

— Ha volna elég rendelés. Nézd, az emberek öt év alatt megtanulták a szakmát. A géppark beállt. Szép, világpiaci szintű hangszert sikerítünk. El kellene helyezni.

— *No, beszéljünk erről az elhelyezésről.*

— Ne velem beszélj, hanem a főnökökkel. Én az egy hónappal ezelőtti adatokat ismerem. A pillanatnyit meg a jövőbenit odabenn tudják.

— *Akkor beszélj arról, mi a dolga a gitáros művezetőnek?*

— Tétélesen?

— *Mondjuk, tétélesen.*

— De száraz lesz, tudod, én nem vagyok hadovás ember. Háromnegyed hatkor kinyitom az ajtót. Bekapcsolom a ventilátorokat. Télen is négy ajtón át szellőztetek tíz percig. Ez azért kell, hogy az aceton és a műanyag gázok ne ártsanak, de a hangszernek is, hogy a légedvességgel találkozzon. A hangszer ugyanis, amíg különböző védőanyaggal nincs elszigetelve (festékekkel), addig nagyon érzékeny az időjárásra. Azután kiadom az embereknek a napi munkát. Akinek kell. Van, aki egész hétre megkapta hétfőn. Az előző napi gyártmányokat reggel szoktam átvenni. Lemeózom, leadminisztrálom, mert abból is van ám bőven. Ami nálunk kész, azt útnak indítom a festőműhelybe. Azután elmegyek anyagot felvételezni. Gépműhelyben, félkész raktárban besúgom az igényeinket. Azután megcsinálok a melósok munkaelszámolásait. Közben végigjárom az embereimet is. Ez a menetközben való meózás. A művezető az első számú minőségi ellenőr. Nekünk ritkán vágják a pofánkhoz a hangszert, hogy hibás. Nem nagyolok. Ismersz, nem szoktam tódítani.

Mint az egyik tojás a másikra, számomra úgy hasonlítanak a napok egymásra. Nem mondom, amikor új hangszert kezdünk gyártani, akkor jobban gyürkőzni kell. Az izgat engem is, az embereket is, főleg azért, hogy mit lehet azon keresni. Mert a Hangszergyárban is keresetből élnek az emberek. Némelyik hangszernél be vagyunk szorítva a normákkal. Hiába szép az a gitár, amelyiknek alacsonyra sikerült a bére, azt nem nagyon szeretik csinálni. Attól szabadulni akarnak.

Mit mondhatok még? Hozzánk a gépműhely által megmunkálva került a hangszer, darabokban. Ideénkezte után tizenkettő-tizenhárom napra készen vagyunk vele. Ebben a száradási, pihenési idő is benne.

— *Miért hangsúlyozzák azt mindig, hogy mennyi az átfutási, pihenési idő?*

— Mert a gitár itteni elkészítésének, ha csak a technológiai időket vesszük figyelembe, azaz, ha a különböző ragasztások utáni időket nem tekintjük, hatszázötven-hétszáz perc lenne a normája. Dehát ez lehetetlen. Az időnorma szerint a tető, hát fölragasztása 19 perc. Elvileg a művelet után rögvést a fölpucolás következne, de amíg nem száraz a ragasztás, nem lehet továbbmenni. Így aztán technológiai és pihenési idők együtt teszik ki a tizennégy napot.

— *Hányféle gitár készül?*

— Hát ezt számolnom kell. Nagy szám volt a *hangszinszabályzós elektromos gitár*. Aztán a *művész elektromos gitár*. Csináltuk a „Kroo” *amerikai gitárt* (egy Kroo nevű, Orosházáról elszármazott amerikai cég rendelésére). Sorolom. A 4-ik: *Gitár 1966 — Regina 5. Délibáb lapgitár. 6. Zenekari gitár. 7. Szeged gitár. 8. Spanyol elektromos gitár. 9. Zenekari elektromos gitár. 10. Babi lapgitár. 11. Varionton/V gitár. 12. Lapgitár „MONI” second. 13. Lapgitár „MONI” solo. 14. Lapgitár „MONI” star.*

Ezek nem ilyen fejlődési sorrendben következnek, és nem is mondtam el mind, mert csináltunk orosz, lengyel típusokat is. Szóval, még vagy négy-öt fajtát a felsoroltakon kívül. De majd kérdezd meg odabenn.

— *Hogy készül el a gitár?*

— A gyártástechnológia pontosan leírja a gitárnormákat. Odaadom, azt hiszem, unalmas olvasmány: 1. *Tető: F-lyukak tisztítása, cellezése, szintbetisztítása. 2. Furnírválogatás, szabás. 3. Furnír fugolás, szeccolás. 4. Furnír összerakás, élragasztás stb.* Így megy ez hatvanhat főművelet felsorolásáig. Azért minden főműveletnek további apró részlete van, úgy, hogy a gitár elkészítése fölbomlik hozzávetőleg 1500 fogásra. Általában hat-tizenkét műveletre specializálják magukat az emberek, de dolgozik velem olyan szakember is, aki mindent tud. Van, aki nem akar mindent tudni, de amit tud, abban ő a Jani. Pl. az asszonyok szívesebben foglalkoznak cellragasztással, csiszolással. Valahogy asszonyosabb munka is, nemcsak azért, mert kevesebb energiát igényel, de mert kimondottan díszítő jellegű a hangszergyártásban. A hangszer — ékszer is egy kicsit. Dísz. Nézd meg, milyen szépek.

— *Tudsz-e gitározni?*

— Valahol olvastam, hogy a szegedi halászok 90 százaléka nem tud úszni, pedig életüknek a 75 százalékát vízen töltik.

— *Szóval ez azt jelenti, hogy nem?*

— Kitenne néhány ezer hangszert, amit eddig megcsináltam — s nem tudok. Úgy megzengetem én, hogy no, milyen a színe, íze, de, ami játéknak nevezhető, hogy kottából babrálják a húrra dallamokat, az nem az én kenyérem. Nem mondom, stílszerű lenne, ha a hangszerkészítők tudnának minden hangszeren játszani, dehát

ki a fene kívánja a művészfesték-gyártó melóstól, hogy azzal a festékekkel, amit megcsinál, picassói képeket kenjen.

– *Jól van. Nem kell annyira szabadkozni. De van az üzemben, aki tud?*

– Vannak olyan fiatal segítők, meg a tanulók közül néhányan, akik a zene-gimnáziumban végeztek, hát azok megzörgetik neked, hogy szétáll tőle a füled.

– *Szép szavú gitárok ezek.*

– Selejtet nem gyártunk. A cég nyakán még nem maradt egy sem. Vissza sem hoztak belőlük azért, hogy nem lenne szép hangjuk.

– *Szükszavú vagy.*

– Beszéljenek a hangszerek.

*

A barátom eme felszólítása nagyot lökött rajtam. Valóban: beszéljenek a hangszerek. Megkérdeztem a Kárász utcai hangszerbolt vezetőjétől:

– *Kelendők a szegedi gitárok?*

– Német, cseh gitárjaink vannak a szegediek mellett. Szeged veri a keresletet. Tavalgy kétszázötven darab kelt el. Életrevalóbb üzleti fogással sokkal többet eladhatnánk. Megérdemelne a Szegedi Hangszer.

– *Mit tehetnek? Az ő dolguk a gyártás.*

– Hamarosan a gazdasági mechanizmussal az eladás is az ő gondjuk lesz.

– *Jó lesz az nekik?*

– Ha tudnak vele élni, nagyon jó lesz. Én az ő helyükben megcsinálnám például, hogy a jobb gitárosokat, akik Szegeden is fellépnek, megkérném arra, egy-egy számot szegedi hangszerrel játsszanak. Gondolom, ezt szívesen vállalnák. Nem vallának vele szégyent, s az üzemnek nagyon jó lenne a reklám. Tudja, nincs ám kifuttatva az üzem még. Igaz, fiatal üzem, de szép termékeik vannak. Nem haza beszélnek. Én tőlük semmi pluszt nem kapok ezért.

– *Hány gitárzenekar vásárolt önöknél?*

– Vagy tízet számon tartunk. De a nevét nem tudom mindnek. Kristály, Sárga-ingesek, Angyalok, meg a többi.

– *Mi lesz belőlük?*

– Egy részük feltör, amelyik bírja a versenyt. Nagy hajtás van ezen a területen is. Úgy tudom, a Kristály nyárára elszegődött valahová. A Sárgák is kacérkodnak ilyesmivel, de körmök az Angyalok is. Nézze, van ebben a hajtásban egy kis külföld-kopírozási mánia is, akár a mi életünk száz más területén. De amíg nem ölt valamilyen formában káros méreteket, hadd legyen. Ha ebben leli a húsz-éves körüli a gyönyörűségét, miért ne. Hadakoztunk mi már a kozmopolitizmus külsőségeiben való megnyilatkozásai ellen eleget. Nagyrészt haszontalanul. Azután megfordítottuk a dolgot, most mi gyártjuk azokat a cikkeket, amiért bizonyos korosztályok annyira ácsingóztak. A hangszer is ilyen. Kicsit divat. Egyszer valami filmben valami nagynevű énekes majd bemutat egy új hangszert, akkor azt kapja föl a közönség. Azután a gitárból dísz lesz a falon. Az annak is szép.

*

A gitárüzem udvarán ülök, bagózik. Jön egy fiatalember, tüzet kér, leül, slukkol, gyerekesen lóbálja lábát. Így lóbál lábat az, akinek mindene legjobban el van rendezve a világon.

– *Maga mit csinál?* – kérdem a komától, mert kapóra jött nekem, hogy itt is beszélgethetek. Persze nem tudom még akkor, hogy hangszergyártól azt kérdezni, mit csinál, annyi, mint patikustól hasonlót kérdezni. A patikus mindig azt mondja: gyógyszerert. A hangszergyári – hangszert. A hangszergyári akkor is hangszert csinál, ha éppen enyvet melegít. Naná.

– *A szakmát persze itt tanulta már?*

– Nem. Orosházán, maszeknél.

– *Melyiknél?*

Megmondja.

– *Olyan sok hangszerkészítő volt ott?*

– Nem volt sok. Négyről tudok.

– *Miért szerettek Orosházán? Volt kereslet?*

– Volt. Valamikor virágzó üzlet volt ez. Mulatós társaság lakta a vidéket.

– *Mire tanították?*

– Új hangszereket is csináltunk. De javítottunk rezet, hangoltunk zongorát. Maszekben jó szakma lenne a zongorahangolás. Szegeden, úgy tudom, már csak két-három ember hangol. Több ezer igénylő volna, aki szívesen karbantartatná a hangszerét.

– És?

– Pénz kellene az önállósághoz. Meg lehetne élni belőle. Talán gazdagodni is.

– Szeretne meggazdagodni?

– Ha lottón nyernék. De hogy én a pénzért gazemberkedjek? Tisztességes úton vagyont szerezni, ki hallott már olyat? Megélni, az más. Hogy jöttek létre a nagy vagyonok a feudalizmusban? Hőstettekért odalöktek a királyok egy-egy kengyel-futónak egész vármegyéket. Na, az vagyon. A másik már örökölte azt a vagyont. A harmadik az iparban ügyeskedett. Előbb két embert zsákmányolt ki, majd tízet, százat. Ott volt a vagyon. Manapság vagyont csak ritkán szereznek az emberek a másik féltéken is. Jó gegőjú énekesek, menő színészek, feltalálók, és ügyesek. A többi kiséger. Jó, hát van autójuk. És az vagyon? Az olyan ott, mint nálunk a cajgli (bicikli); részletre is lehet kapni.

– És nem lehet tisztességes úton?

– Nézze, én nem mondom, de nem értek én az ilyesmihez, csak lesem a világot, kölok vagyok még, most megyek katonának, de hát a mi fizetésünkből lehetetlen például autót venni. Megnézheti, hány gyári munkásnak van autója. S ha van, akkor azt borítékkal hordta-e haza? Nem az újjamból szívom. Apám mondja, hogy tegnap még olyan szegények voltunk, enni is csak kétszer futotta télen. Manapság eszegetünk, csak nehezebb ne legyen. Hanem sokszor elhallgatom az öregebbek beszédét, akiket volt módjában megrugdalni az életnek, mondják ám a magukét. Ezt az autó-históriát. Azt mondják, hogy egyik része a társadalomnak már az arany kommunizmusba is belefürödté magát, a másik része, talán nem is a kisebbik, éppen csak meghajazta a létminimumot. Elhallgatom a vitázókat, mert bizony én nem tudom, kinek van igaza. Egyik részük azt mondja, az előrébb lépőknek kell az orrára vágni, hogy el ne szemtelenedjenek már a nagy jólétben. A másik része a vitázóknak azt mondja, mindig kell elől is lenni valakinek, hiszen az a húzóerő, nekik a dolguk, hogy a hátul levő lemaradottakat előre kocsikáztassák. De megyek már befelé, mert azt hiszi a mester, hogy sztrájkolni akarok, pedig csak politikai beszámolót tartottam magának, mintha nagyon kíváncsi lenne rá, hiszen maga ezt jobban tudja.

*

Gondoltam, nem írhatom meg ezt a nem tudom mit egy szegedi gitárzenekar látása nélkül. Azt tudtam meg, tízig menő gitároszenekar is zümmög a városban. Angyalékat elkaptam a Juhász Gyulában. (művelődési otthon. A szerk.) A központi villamosmegállónál egy jámbor plakát hirdette fölléptüket. Időben beállított. Már cirpelve. Afféle ládákat hurcolásznak föl a lépcsőn, akár öreganyám sub-lótja. Ezek a hangfalak. A teremben csak ők nyüzsögnek még. Első benyomásaim rosszak. Nagy, fésületlen hajuk nem kölcsönöz nekik valami előkelő kulcsínt. De úgy látszik, ez nagyon fontos kelléke a gitározásnak. Szerelnek, hangolnak, hatan vannak. Mire a kredencek (pardon, hangfalak) előhozzák a hangot, már szivárog a közönség. Fiatalok. A zenészek korához illők. 16–20 évesek lehetnek. Első számuk majdnem kizavar a teremből. Mintha egy kovácsműhelyben csöngetnék, püfölnék a vasat. Ahogy ők mondanák: állati robaj. A második, harmadik számukba már belesajdítek valami muzsikát is. A közönség szivárog befelé. A falak körül ülnek. Az érdeklődők az ötödik számnál egyszerre indulnak táncba, a zenészek odáig döngették a ritmust, amíg hirtelen felröppennek a táncolni szándékozók, ahogy galambász póznajelére indul el házgerincről a szívhatóak, vetőbohócok, bukókerítő galambok csordája. Nagy hajuk alatt parázsló szemüket figyelem. Komolyan csinálják. Kik ők? Az első szünetben megtudom. A szológitáros lakatosmester (gyári), a kontrát egy lemezgyári technikusjelölt veri, őt tekintem a zenekar motorjának, bár amikor megkérdem, ki a fej közöttük, így nyíllakozik: öskommunizmusban élnek, mindent megbeszélnek. A basszust egy kirakatrendező gyerek veri, énekel is hozzá. A dobos a Nívó-ban dolgozik, mintázó segédként, a Tömörkényi gimnáziumban végzett szobrász. Van még egy kiegészítő zenészük, aki rumbatökökkel, csörgődobbal, harmonikával visz bele a játékba odakívánczó színeket. Nyomdászszegéd. Még nem lehet húsz éves, s ha sirhatnékja támad esetleges csalódásai miatt, olyankor bizonyára édesanyja vigasztalja. Pirulós, szép arcú gyerek. És van még egy; komoly képű elektrotechnikus, ő a hangerősítőjük. Gyári munkás.

Sokat kellene írni róluk, hiszen nagyon tetszenek. Mióta csinálják? Ki tanítja őket, mit akarnak, mi a céljaik? Nincs hely, idő. De egyszer, talán az idén, a próbapincéjükben megvallatom őket. Miért? Azért, mert lehet, hogy soha nem törnek ők világszínvonalra, s talán még a város sem ismeri el őket (ma léptek fel harmadik alkalommal), de az a határozottság, ahogy belecsapnak húrjaikba, s az a romlatlanság, ami a nagy haj alatt lobog, nekem izgalmas, s azt sejteti, hogy sokkal több van a kobakjukban, mint amennyit egy óra alatt kinézhet belőlük az ember.

Am ezek után ideje a festőrészlegbe térni. Évente több mint tízezer hangszer megy át a kezükön, mert minden termék megfordul itt, mielőtt kifordulna a gyárkapun. Ha az alkatrészeket s más felszerelési tárgyakat, mint például a dobverő és a cimbalomverő, figyelembe vesszük, akkor 50–60 ezer darab árucikkkel zárhatjuk a festők évi termelését, ami természetesen azonos az üzemével.

Persze, láttam én már festőket, noha hangszert megfesteni, az valami más. Az ádámkosztümben érkező hangszerek (saját fa-színben) vízcsiszolás alá kerülnek. Azután megitatják a száraz anyagot olajnemű impregnálóval. Következik a színezés. Manapság — főleg nyugati rendelésre — egészen világos hangszereket készítenek. Tiszta zsemleszínű bögöket rendeltek. A színezésnél látszik meg, ki a festő. Az amerikaiak a legolcsóbb hegedűnél is tigrisjávort utánzatot kívánnak a hátoldalra. Elöl az állkapás utánzatát, s a sarkok szögletes lesötétítését, persze csak árnyalatokban, hogy a patináság, régiesség hatását keltsék. Ez bizony nem mázoló munka. Mázoló munkában fogadásból bekötött szemmel zománcoztak ezek a mesterek. A kritérium az volt, hogy ne folyjon meg az anyag. A zománc pedig futós. Tudni kell ozslatni.

A színezés után tízféle ügyben veszik még kézbe a hangszert. Fényezés, újabb vízcsiszolás, a gitároknál korongozás, a hegedűféléknél polírozás, kikészítés.

— Mitőlünk szűzi-tisztán megy a végszerelőbe a hangszer. Minálunk már szinte nyitva van a szája, hogy megszólaljon. De ennek még nincs hangja. A húrokat amott rakják föl rájuk. Szép szakma volna a miénk is, csakhát nehéz a levegője. Pisztolyal fúvunk, olyan a tudónk a veszedelmes porlasztott francoktól, hogy azt nem is akárhki bírja.

*

Végszerelő. Itt már teljes pompájában csillog a hangszer. Itt hajszalazzák föl a hűrtartókat, itt igazítják ki csiszolóasszonyok a fényezésen esett pirinyó hibákat. Itt kerülnek föl a gondolatot, hangulatot kipattintó érzékeny húrok. Itt már él a hangszer, Csak épp, hogy meg nem mozdul, hogy nem ugrik ki az értő kezek közül. Akinek volt már hangszer a kezében, az tudja, élő, eleven szerszám a hangszer. A tárgyak közül az egyetlen beszédes, aminek hangja az emberhez szól.

*

— *Ki tervezi, szerkeszti az új hangszereket?*

— A mérnök.

— *Hol van?*

— A szobájában.

Nehezen beszél. Mintha válogatná, a legrövidebb válaszokat adja. Azt érzem, nem ér rá. Ez zavar. Engem is siettet. Asztala teli van elektromos szerkentyűkkel.

— *Új hangszer készül?*

— Készül új is.

— *Milyen lesz?*

— Majd látjuk.

— *Úgy tudom, a gitár, mint felkapott produktum, elmúlik egyszer.*

— El.

— *Mi követi?*

— Ki tudja?

— *Nem lehet diktálni, mint az öltözködésben szokás?*

— Nem.

— *Úgy tudom, valami találmánya van, ami forradalmasítja a hangszert.*

— Kitől tudja?

— *Hallottam.*

— *A, még békasó az egész. Az ember keres, kutat, az elképzelések nem mindig realizálódnak.*

*

Vállalatvezető. Egy mondatban felsorolja az eredményeket. Öt mondatban a bajokat.

— *Kiút?*

— Gazdasági mechanizmus.

— *Miben?*

— Anyagbeszerzésben és piacban.

*

Gyártmányaik szépek. Kínálják, megszólítják az embert. Amikor megzendülnek, remények suhannak fel.